

Вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»
Юридичний факультет
Кафедра кримінального права, кримінології, цивільного та господарського права

ЗАТВЕРДЖЕНО

Декан юридичного факультету

С.В. Матвеев

РОБОЧА ПРОГРАМА
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

(назва навчальної дисципліни)

підготовки перший (бакалаврський) рівень
(назва рівня вищої освіти)

галузі знань 08 «Право»
(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність 081 «Право»
(код і найменування спеціальності)

освітньо-професійної програми «Право»
(найменування освітньої програми)

тип дисципліни дисципліна професійної підготовки

2020 рік

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми

_____ І.В.Шаповалова
(підпис) (прізвище, ініціали)

РЕКОМЕНДОВАНО:

Кафедрою кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського
права протокол № 1
від «28»серпня 2020 року

Завідувач кафедри

І.В. Шаповалова

Розробники: Полішко Наталія Леонідівна, старший викладач кафедри кримінального права, кримінології, цивільного та господарського права

1. Опис навчальної дисципліни

Мова навчання: українська.

Статус дисципліни: обов'язкова

Передумови вивчення навчальної дисципліни: Вивчення дисципліни повинне базуватись на знаннях, отриманих здобувачами вищої освіти під час опанування ними фундаментальних положень теорії міжнародного права і змісту міжнародного законодавства та інших суміжних правових дисциплін і курсів, з урахуванням останніх досягнень науки міжнародного права, практики, у тому числі судової, застосування Конституції України, інших нормативно-правових актів, виявлених проблем кодифікації законодавства України, міжнародного передового досвіду правового регулювання суспільної діяльності.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «*Цивільне право. Загальна частина*» є сукупність управлінських відносин, які складаються переважно у сфері державного управління, а також узагальнення змін практичної діяльності органів держави.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (загальний обсяг) 5 кредити ECTS

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Цивільне право – провідна галузь права і визнається такою в усіх правових системах світу. Основним джерелом цивільного права України є Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року.

Програма курсу “Цивільне право” розрахована на студентів другого і третього курсів юридичного факультету за спеціальністю “Правознавство”.

За умови побудови правової держави майбутньому юристу, фахівцю з цивільного права потрібно бути професійно компетентним, грамотно кваліфікувати цивільно-правові відносини, застосовувати норми цивільного права в конкретних ситуаціях. Курс цивільного права передбачає нові форми і методи підготовки юридичних кадрів відповідно до вимог світового рівня, що ставляться державою до юридичної діяльності.

Головною метою курсу є оволодіння цивілістичною культурою. Вирішальну роль у цьому відіграє опанування цивілістичним мисленням, правильним розумінням цивільно-правових ідей, категорій, понять, що виражені в основному джерелі цивільного права України.

Головним завданням курсу є розкриття змісту понять, категорій та інститутів цивільного права, законодавчих актів, спрямованих на приведення чинного законодавства у відповідність до умов ринкової економіки і правової держави. Вивчення цивільно-правових дисциплін передбачає також вироблення у студентів поваги до законів, уміння організувати їх додержання і виконання в практичній діяльності.

3. Компетентності та заплановані результати навчання

Дисципліна «Міжнародне право» забезпечує набуття здобувачами освіти **компетентностей:**

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК7. Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

Програмні результати навчання:

ПР4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.

ПР9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

ПР13. Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.

ПР15 Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних

ПР19 Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права

ПР21 Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Обсяг у годинах													
	денна форма						заочна форма							
	усього	у тому числі					усього	у тому числі						
		л	се м	п з	ін д	с.р		л	сем	пз	ін д	с.р		
Модуль I. Загальні положення														
Тема 1. Предмет, метод, принципи, функції, система та джерела цивільного права	6	1	1	-	-	4	6	-	-	-	-	-	-	6
Тема 2. Цивільне законодавство	6	1	1	-	-	4	6	-	-	-	-	-	-	6
Тема 3. Наука цивільного права. Цивільні правовідносини	6	1	1	-	-	4	6	-	-	-	-	-	-	6
Тема 4. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права	6	1	1	-	-	4	6	-	-	-	-	-	-	6
Тема 5. Юридичні особа	6	1	1	-	-	4	6	-	-	-	-	-	-	6
Тема 6. Участь держави, Автономна Республіка Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах.	6	1	1			4	6	-	-					6
Тема 7. Об'єкти цивільних прав	6	1	1	-	-	4	6	-	-	-				6
Тема 8. Правочини	6	1	1	-	-	4	6	-	-	-				6
Тема 9. Представництво	6	2	2	-	-	2	6	1	-	-				5
Тема 10. Строки та терміни. Позовна давність	6	2	2	-	-	2	6	1	1	-				4
Тема 11. Особисті немайнові права фізичної особи	6	2	2	-	-	2	6	1	-	-	-			5

Разом за змістовим модулем 1	66	14	14	-	-	38	66	3	1	-	-	62
Модуль II. Речові права та право власності												
Тема 12. Речові права і право власності	7	2	2	-	-	3	7	1	-	-	-	6
Тема 13. Право приватної власності фізичних осіб	7	2	2	-	-	3	7	1	-	-	-	6
Тема 14. Право приватної власності юридичних осіб	7	2	2	-	-	3	7	1	-	-	-	6
Тема 15. Право державної та комунальної власності	7	2	2	-	-	3	7	1	-	-	-	6
Тема 16. Право спільної власності. Види спільної власності	8	2	2	-	-	4	8	1	-	-	-	7
Тема 17. Інші речові права. Суміжні речові права	8	2	2	-	-	4	8	1	-	-	-	7
Тема 18. Захист права власності	8	2	2	-	-	4	8	1	1	-	-	6
Тема 19. Право інтелектуальної власності. Загальні положення	8	2	2	-	-	4	8	1	1	-	-	6
Тема 20. Авторське право, зобов'язальне право	8	2	2	-	-	4	8	1	1	-	-	6
Тема 21. Загальні положення про договір	8	2	2	-	-	4	8	1	-	-	-	7
Тема 22. Спадкове право. Загальне положення	8	2	2	-	-	4	8	1	-	-	-	7
Разом за змістовим модулем 2	84	22	22	-	-	40	84	11	3	-	-	70
Усього годин	150	36	36	-	-	78	150	14	4	-	-	132

5. Зміст програми навчальної дисципліни

Модуль I. Загальні положення

Тема 1. Предмет, метод, принципи, функції, система та джерела цивільного права

Поняття цивільного права як галузі права. Предмет цивільно-правового регулювання: особисті немайнові та майнові відносини. Метод цивільно-правового регулювання. Функції сучасного цивільного права.

Принципи цивільного права: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини, неприпустимість позбавлення права власності, свобода договору, свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, судовий захист цивільного права та інтересу, справедливість, добросовісність та розумність. Система цивільного права.

Відмежування цивільного права від суміжних галузей права.

Тема 2. Цивільне законодавство

Джерела цивільного права та їх види. Поняття і структура цивільного законодавства. Співвідношення цивільного права і цивільного законодавства.

Конституція України як основа цивільного законодавства України. Цивільний кодекс України. Структура Цивільного кодексу України. Закони України. Акти Президента України. Акти Кабінету Міністрів України. Акти інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим. Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких

надана Верховною Радою України. Рішення Конституційного Суду України. Акти цивільного законодавства і договір. Звичаї, зокрема звичаї ділового обороту. Локальні (корпоративні) нормативні акти, прийняті органами управління юридичних осіб, які регулюють їх діяльність.

Дія цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.

Аналогія закону та аналогія права. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства

Тема 3. Наука цивільного права. Цивільні правовідносини

Поняття та особливості цивільних правовідносин. Елементи цивільних правовідносин: суб'єкти, об'єкти та зміст. Поняття суб'єктивного права та суб'єктивного обов'язку.

Класифікація цивільних правовідносин.

Тема 4. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права

Поняття, ознаки та обсяг правоздатності фізичної особи. Виникнення та припинення правоздатності фізичної особи. Запобігання обмеженню можливості фізичної особи мати цивільні права та обов'язки. Ім'я та місце проживання фізичної особи. Акти цивільного стану. Поняття та зміст цивільної дієздатності фізичної особи. Зміст дієздатності фізичних осіб. Види цивільної дієздатності фізичних осіб. Обмеження дієздатності фізичної особи: підстави, порядок та правові наслідки. Визнання фізичної особи недієздатною: підстави, порядок та правові наслідки. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: підстави, порядок та правові наслідки. Оголошення фізичної особи померлою: підстави, порядок та правові наслідки. Правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою.

Фізична особа-підприємець.

Опіка та піклування.

Тема 5. Юридичні особи

Поняття та ознаки юридичної особи. Сутність юридичної особи. Організаційно-правові форми юридичних осіб. Правосуб'єктність юридичної особи та її зміст. Майнові та особисті немайнові права та обов'язки юридичних осіб. Найменування юридичної особи (комерційне (фірмове) найменування). Місцезнаходження юридичної особи. Право юридичної особи на недоторканність ділової репутації та її судовий захист. Засоби індивідуалізації юридичної особи. Державна реєстрація юридичної особи. Установчі документи юридичної особи. Органи юридичної особи. Способи створення юридичних осіб: розпорядчий, нормативно-явочний, дозвільний і договірний. Філії та представництва юридичної особи. Припинення юридичних осіб. Форми припинення юридичних осіб: реорганізація та ліквідація. Види реорганізації: злиття, поділ, приєднання, перетворення. Виділ юридичної особи. Добровільний та примусовий порядок ліквідації юридичної особи. Задоволення вимог кредиторів. Види юридичних осіб.

Тема 6. Участь держави, Автономна Республіка Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах

Поняття та ознаки держави, Автономної Республіки Крим та територіальних громад як суб'єктів цивільного права. Цивільна правоздатність держави, Автономної Республіки Крим та територіальних громад у цивільних відносинах. Реалізація цивільної дієздатності держави, Автономної Республіки Крим та територіальних громад у цивільних відносинах. Відповідальність за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим та територіальних громад.

Тема 7. Об'єкти цивільних прав

Поняття і види об'єктів цивільних прав. Оборотоzдатність об'єктів цивільних прав. Речі як об'єкти цивільних прав. Поняття та класифікація речей. Тварини як особливий об'єкт цивільних прав. Майно як особливий об'єкт цивільних прав. Підприємство як єдиний майновий комплекс. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних прав. Цінні папери як об'єкти цивільних прав. Групи та види цінних паперів. Передання прав за цінними паперами. Результати робіт та послуги як об'єкти цивільних прав. Результати

інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкти цивільних прав. Інформація як об'єкт цивільних прав. Види інформації. Суб'єкти та об'єкти інформаційних відносин. Інформаційна діяльність: поняття та види. Режим доступу до інформації. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних прав.

Тема 8. Правочини

Поняття та ознаки правочинів. Воля і волевиявлення як суть правочину. Види правочинів. Умови дійсності правочину. Презумпція правомірності правочину. Форма правочину. Способи волевиявлення. Усна форма правочину. Письмова форма правочину: проста та нотаріальне посвідчення. Укладення правочину шляхом мовчання. Укладення правочину шляхом конклюдентних дій. Державна реєстрація правочину. Місце вчинення правочину. Строки у правочині. Правочини, щодо яких правові наслідки пов'язуються з настанням певної обставини. Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину. Правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог закону.

Недійсність правочину.

Види недійсних правочинів. Фіктивні та удавані правочини. Нікчемні та оспорювані правочини.

Правові наслідки недійсності правочину (окремих його частин).

Тема 9. Представництво

Поняття та види представництва. Підстави виникнення представництва. Склад правовідносин представництва. Правочини, які може вчиняти представник. Правові наслідки вчинення правочину представником. Передоручення. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Представництво за законом. Комерційне представництво. Представництво за довіреністю.

Поняття та форма довіреності. Довіреність юридичної особи. Строк довіреності. Припинення представництва за довіреністю. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

Випадки недопущення представництва. Інші форми встановлення й реалізації цивільних прав і обов'язків через інших осіб.

Тема 10. Строки та терміни. Позовна давність

Поняття і значення строків та термінів в цивільному праві. Роль і місце строків та термінів у цивільних правовідносинах. Визначення строку та терміну. Початок перебігу строку. Закінчення строку. Порядок вчинення дій в останній день строку.

Види цивільно-правових строків.

Визначення строку вказівкою на подію, яка неминуче повинна настати. Визначення строку моментом вимоги кредитора.

Строки здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Строки існування цивільних прав та присікальні (преклюзивні) строки.

Строки захисту цивільних прав: гарантійні строки, строки оперативного захисту, претензійні строки, строки позовної давності, процесуальні строки.

Поняття позовної давності. Загальна позовна давність. Спеціальна позовна давність. Зміст тривалості позовної давності. Обчислення позовної давності.

Початок перебігу позовної давності. Позовна давність у разі замін сторін у зобов'язанні. Зупинення перебігу позовної давності. Переривання перебігу позовної давності. Закінчення строку позовної давності. Правові наслідки пропускання строку позовної давності. Застосування позовної давності до додаткових вимог. Наслідки спливу позовної давності.

Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Тема 11. Особисті немайнові права фізичної особи

Поняття та ознаки особистих немайнових прав.

Види особистих немайнових прав. Зміст особистого немайнового права. Здійснення особистих немайнових прав. Забезпечення особистих немайнових прав. Обмеження особистих немайнових прав. Захист особистого немайнового права. Поновлення

порушеного особистого немайнового права. Право на спростування недостовірної інформації. Право на відповідь. Відмінність між відповіддю та спростуванням. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права. Правові наслідки невиконання рішення суду про захист особистого немайнового права. Право фізичної особи, особисте немайнове право якої порушено, на відшкодування шкоди.

Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.

Право на життя. Право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю. Право на охорону здоров'я. Право на медичну допомогу. Право на інформацію про стан свого здоров'я. Право на таємницю про стан здоров'я. Права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я. Право на свободу. Право на особисту недоторканність. Право на донорство. Право на сім'ю. Право на опіку або піклування. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

Право на ім'я. Право на зміну імені. Право на використання імені. Право на повагу до гідності та честі. Право на повагу до людини, яка померла. Право на недоторканність ділової репутації. Право на індивідуальність. Право на особисте життя та його таємницю. Право на інформацію. Право на особисті папери. Розпоряджання особистими паперами. Право на ознайомлення з особистими паперами, які передані до фонду бібліотек або архівів. Право на таємницю кореспонденції.

Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомок. Охорона інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах.

Модуль II. Речові права та право власності

Тема 12. Речові права і право власності.

Поняття власності та права власності. Право власності в об'єктивному розумінні. Право власності в суб'єктивному розумінні. Правомочності володіння, користування, розпорядження власником своїм майном.

Суб'єкти, об'єкти, форми та зміст права власності. Абсолютний характер права власності.

Здійснення права власності. Непорушність права власності. Тягар утримання майна. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна. Право виключної власності українського народу.

Способи набуття та припинення права власності. Набуття права власності на новостворене майно. Набуття права власності на перероблену річ. Привласнення загальнодоступних дарів природи. Момент набуття права власності за договором. Набуття права власності на безгосподарну річ. Набуття права власності на рухому річ, від якої власник відмовився. Знахідка. Набуття права власності на знахідку. Право особи, яка знайшла загублену річ, на винагороду та відшкодування витрат, пов'язаних із знахідкою. Бездоглядна домашня тварина. Набуття права власності на бездоглядну домашню тварину. Відшкодування витрат на утримання бездоглядної домашньої тварини та виплата винагороди. Набуття права власності на скарб. Набувальна давність. Набуття права власності у разі приватизації державного майна та майна, що є у комунальній власності.

Підстави припинення права власності: відчуження власником свого майна; відмова власника від права власності; припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі; знищення майна; викуп пам'яток історії та культури; викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю; викуп нерухомого майна у зв'язку з метою суспільної необхідності земельної ділянки, на якій воно розміщене; звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; реквізиція; конфіскація; припинення юридичної особи чи смерті власника. Інші підстави припинення права власності.

Тема 13. Право приватної власності фізичних осіб

Право приватної власності фізичних осіб в об'єктивному розумінні. Право приватної власності фізичних осіб в суб'єктивному розумінні.

Суб'єкти права приватної власності фізичних осіб. Об'єкти права приватної власності фізичних осіб. Майно, що не може перебувати у власності фізичних осіб, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України.

Виникнення та припинення права приватної власності фізичних осіб. Виникнення у фізичних осіб права власності на доходи від участі в суспільному виробництві. Виникнення права власності на доходи фізичних осіб від індивідуальної праці та підприємницької діяльності. Виникнення у фізичних осіб права власності за договорами та іншими правочинами. Виникнення у фізичних осіб права приватної власності внаслідок успадкування майна. Виникнення у фізичних осіб права приватної власності внаслідок приватизації об'єктів державної та комунальної власності. Одержання дивідендів від цінних паперів і вкладів у кредитних установах. Отримання пенсій, різних державних допомог, стипендій. Отримання грошових сум чи іншого майна в порядку відшкодування заподіяної шкоди. Отримання коштів за аліментними зобов'язаннями. Правомірне заволодіння дарами природи. Отримання різних премій, виграшів, призів.

Тема 14. Право приватної власності юридичних осіб

Суб'єкти права приватної власності юридичних осіб. Об'єкти права приватної власності юридичних осіб. Право приватної власності кооперативів. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності кооперативу. Право приватної власності господарських товариств. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності господарського товариства. Право приватної власності акціонерного товариства. Право приватної власності товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повного товариства та командитного товариства. Право приватної власності господарських об'єднань. Право приватної власності громадських організацій. Право приватної власності релігійних організацій

Тема 15. Право державної та комунальної власності

Поняття і призначення права державної власності. Право державної власності в об'єктивному розумінні. Право державної власності в суб'єктивному розумінні.

Суб'єкти права державної власності. Фонд державного майна України. Об'єкти права державної власності. Майно, що може перебувати лише у державній або комунальній власності.

Правове регулювання приватизації державного майна. Суб'єкти приватизації. Об'єкти державної власності, що підлягають приватизації. Об'єкти державної власності, що не підлягають приватизації. Об'єкти, що мають загальнодержавне значення.

Поняття і призначення права комунальної власності. Суб'єкти права комунальної власності. Об'єкти права комунальної власності. Підстави виникнення права комунальної власності

Тема 16. Право спільної власності. Види спільної власності

Поняття і види права спільної власності.

Поняття права спільної часткової власності. Суб'єкти права спільної часткової власності. Визначення часток у праві спільної часткової власності. Здійснення права спільної часткової власності. Плоди, продукція та доходи від використання майна, що є у спільній частковій власності. Утримання майна, що є у спільній частковій власності. Право співвласника розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності. Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Звернення стягнення на частку у майні, що є у спільній частковій власності. Поділ майна, що є у спільній частковій власності.

Поняття права спільної сумісної власності. Суб'єкти права спільної сумісної власності. Здійснення права спільної сумісної власності. Виділ частки із майна, що є у

спільній сумісній власності. Звернення стягнення на частку майна, що у спільній сумісній власності. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності.

Особливості права власності на землю (земельну ділянку). Суб'єкти права власності на землю (земельну ділянку). Особливості права власності на житло. Суб'єкти права власності на житло.

Тема 17. Інші речові права. Суміжні речові права.

Речове право на чуже майно: поняття, ознаки та види. Захист речових прав на чуже майно.

Суб'єкти права володіння чужим майном. Підстави виникнення права володіння. Підстави припинення права володіння. Обов'язки недобросовісного володільця. Умови неможливості витребування майна з незаконного володіння іншої особи.

Поняття користування чужим майном. Поняття сервітуту. Встановлення сервітуту. Зміст сервітуту. Підстави припинення сервітуту.

Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Договір про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб: строк дії, зміст.

Підстави припинення права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб. Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої для забудови. Права та обов'язки землекористувача. Припинення права користування земельною ділянкою для забудови. Правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою.

Тема 18. Захист права власності

Засади захисту права власності. Речові, зобов'язально-правові та цивільно-правові засоби захисту права власності.

Право власника на вимогу майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов). Предмет віндикаційного позову.

Право власника на вимогу майна від добросовісного набувача. Права та обов'язки добросовісного набувача. Витребування грошей та цінних паперів.

Захист права власника від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).

Визнання права власності. Визнання незаконним правового акта, що порушує право власності. Інші способи захисту права власності.

Тема 19. Право інтелектуальної власності. Загальні положення

Поняття права інтелектуальної власності. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності. Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності.

Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності.

Види особистих немайнових прав і майнових прав інтелектуальної власності. Строк чинності прав інтелектуальної власності.

Використання об'єкта права інтелектуальної власності. Передання майнових прав інтелектуальної власності. Здійснення права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам. Права інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору та за замовленням.

Захист права інтелектуальної власності.

Тема 20. Авторське право, зобов'язальне право

Поняття і джерела авторського права. Авторське право в об'єктивному і суб'єктивному розумінні. Об'єкти авторського права. Твори, які не є об'єктами авторського права. Суб'єкти авторського права. Первинне і похідне авторське право. Співавторство. Нероздільне і роздільне співавторство. Умови співавторства.

Виникнення авторського права. Суб'єктивне авторське право, його зміст і межі. Особисті немайнові права автора. Забезпечення недоторканності твору.

Майнові права інтелектуальної власності на твір. Ознаки твору. Використання твору.

Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір. Правові наслідки закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір. Захист авторського права.

Тема 21. Загальні положення про договір

Поняття, зміст і порядок укладення договору. Форма договору і правові наслідки порушення порядку його укладення. Поняття зміни, припинення договору та їх правові підстави.

Тема 22. Спадкове право. Загальне положення

Спадкування від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Види спадкування: за заповітом; за законом. Склад спадщини.

Особисті немайнові права. Право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами. Право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або ін. ушкодженням здоров'я. Права на аліменти, пенсію, допомогу або ін. виплати, встановлені законом. Права та обов'язки особи як кредитора або боржника.

6. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна	Заочна
1	Тема 1. Предмет, метод, принципи, функції, система та джерела цивільного права	1	-
2	Тема 2. Цивільне законодавство	1	-
3	Тема 3. Наука цивільного права. Цивільні правовідносини	1	-
4	Тема 4. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права	1	-
5	Тема 5. Юридичні особа	1	-
6	Тема 6. Участь держави, Автономна Республіка Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах.	1	-
7	Тема 7. Об'єкти цивільних прав	1	-
8	Тема 8. Правочини	1	-
9	Тема 9. Представництво	2	1
10	Тема 10. Строки та терміни. Позовна давність	2	1
11	Тема 11. Особисті немайнові права фізичної особи	2	1
12	Тема 12. Речові права і право власності	2	1
13	Тема 13. Право приватної власності фізичних осіб	2	1
14	Тема 14. Право приватної власності юридичних осіб	2	1
15	Тема 15. Право державної та комунальної власності	2	1
16	Тема 16. Право спільної власності. Види спільної власності	2	1
17	Тема 17. Інші речові права. Суміжні речові права	2	1
18	Тема 18. Захист права власності	2	1
19	Тема 19. Право інтелектуальної власності. Загальні положення	2	1
20	Тема 20. Авторське право, зобов'язальне право	2	1
21	Тема 21. Загальні положення про договір	2	1
22	Тема 22. Спадкове право. Загальне положення	2	1
Усього годин		36	14

7. Теми практичних занять

Не передбачено навчальним планом

8. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна	Заочна
1	Тема 1. Предмет, метод, принципи, функції, система та джерела цивільного права	1	-
2	Тема 2. Цивільне законодавство	1	-
3	Тема 3. Наука цивільного права. Цивільні правовідносини	1	-
4	Тема 4. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права	1	-
5	Тема 5. Юридичні особа	1	-
6	Тема 6. Участь держави, Автономна Республіка Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах.	1	-
7	Тема 7. Об'єкти цивільних прав	1	-
8	Тема 8. Правочини	1	-
9	Тема 9. Представництво	2	-
10	Тема 10. Строки та терміни. Позовна давність	2	1
11	Тема 11. Особисті немайнові права фізичної особи	2	-
12	Тема 12. Речові права і право власності	2	-
13	Тема 13. Право приватної власності фізичних осіб	2	-
14	Тема 14. Право приватної власності юридичних осіб	2	-
15	Тема 15. Право державної та комунальної власності	2	-
16	Тема 16. Право спільної власності. Види спільної власності	2	-
17	Тема 17. Інші речові права. Суміжні речові права	2	-
18	Тема 18. Захист права власності	2	1
19	Тема 19. Право інтелектуальної власності. Загальні положення	2	1
20	Тема 20. Авторське право, зобов'язальне право	2	1
21	Тема 21. Загальні положення про договір	2	-
22	Тема 22. Спадкове право. Загальне положення	2	-
Усього годин		36	4

9. Теми лабораторних робіт

Не передбачено навчальним планом

10. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна	Заочна
1	Тема 1. Предмет, метод, принципи, функції, система та джерела цивільного права	4	6
2	Тема 2. Цивільне законодавство	4	6
3	Тема 3. Наука цивільного права. Цивільні правовідносини	4	6
4	Тема 4. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права	4	6
5	Тема 5. Юридичні особа	4	6
6	Тема 6. Участь держави, Автономна Республіка Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах.	4	6
7	Тема 7. Об'єкти цивільних прав	4	6
8	Тема 8. Правочини	4	6
9	Тема 9. Представництво	2	6
10	Тема 10. Строки та терміни. Позовна давність	2	4
11	Тема 11. Особисті немайнові права фізичної особи	3	5
12	Тема 12. Речові права і право власності	3	6

13	Тема 13. Право приватної власності фізичних осіб	3	6
14	Тема 14. Право приватної власності юридичних осіб	3	6
15	Тема 15. Право державної та комунальної власності	4	6
16	Тема 16. Право спільної власності. Види спільної власності	4	7
17	Тема 17. Інші речові права. Суміжні речові права	4	7
18	Тема 18. Захист права власності	4	6
19	Тема 19. Право інтелектуальної власності. Загальні положення	4	6
20	Тема 20. Авторське право, зобов'язальне право	4	6
21	Тема 21. Загальні положення про договір	4	7
22	Тема 22. Спадкове право. Загальне положення	4	7
Усього годин		78	132

11. Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати реферат на одну з тем:

1. Новації в цивільному законодавстві України.
2. Принципи цивільного права та їх загальна характеристика.

Розкрийте зміст таких питань:

1. Визначте значення, коли може застосовуватись термін "цивільне право".
2. Назвіть характерні ознаки майнових правовідносин.
3. Назвіть характерні ознаки методу цивільного права.
4. Проведіть розмежування між предметом регулювання майнових відносин цивільним законодавством та господарським законодавством.
5. Наведіть приклади цивільно-правових інститутів.
6. Наведіть приклади підгалузей цивільного права.

Завдання 1.

Визначте, чи можна вважати цивільно-правовими, відносини, що виникли за наступних умов та застосувати до них норми цивільного права:

1. Виробничий кооператив "Електрон" передав автотранспортному підприємству "Автосервіс" свою продукцію – партію електронних годинників на суму 200 тис. грн. для доставки в торговий кооператив "Меркурій". При перевірці вантажу на складі одержувача виявилась недостача цієї продукції на суму 5 тис. грн.
2. Наладчик комп'ютерної техніки Кондратюк з необережності зламав принтер вартістю 500 доларів США, а також стер з пам'яті комп'ютера, переданого йому для ремонту, інформацію про результати експерименту, над яким протягом декількох місяців працював колектив підприємства.
3. Між ТОВ "Корунд" та госпрозрахунковим центром "Єврика" був укладений договір про передачу останньому в безоплатне користування обладнання на суму 80 тис. грн. Засновник "Корунда" – механічний завод – заперечував проти безоплатної передачі обладнання і зажадав укласти договір оренди.
4. Відносини, що виникли між підприємством і працівником цього підприємства у зв'язку з заподіянням шкоди здоров'ю працівника.
5. Відносини між магазином і фізичними особами, які купують речі в цьому магазині.
6. Відносини між виконкомом місцевої Ради і Бойко у зв'язку з видачею йому ордера на квартиру.
7. Відносини між фінансовим органом і фізичною особою щодо оплати податку з одержаних доходів.
8. Відносини між підприємствами, які уклали між собою договори поставки, оренди, перевезення.

2. Розкрийте зміст таких питань:

1. Покажіть на прикладі будь-якого закону, який регулює майнові чи особисті немайнові відносини дію його у часі, у просторі та за колом осіб.
2. Проведіть порівняльний аналіз положень Книги 1 "Загальні положення" ЦК України та Розділу I "Загальні положення" ЦК УРСР. Відобразіть відповідь схематично.
3. Наведіть приклади застосування аналогії права та аналогії закону в цивільному праві.
4. Визначте співвідношення цивільного права та цивільного законодавства.
5. Структура Цивільного кодексу України.
6. Визначте роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні і застосуванні цивільного законодавства.

3. Підготувати реферат на одну з тем:

1. Правомірні дії як юридичні факти: загальна характеристика.
2. Абсолютні та відносні цивільні правовідносини.
3. Зміст цивільних правовідносин, його складові елементи.

Розкрийте зміст таких питань:

1. Визначіть відмінність фактичного змісту цивільних правовідносин від юридичного змісту цивільних правовідносин.
2. Розкрийте суть суб'єктивного цивільного права.
3. Поясніть терміни "правовстановлюючий юридичний факт", "правозмінюючий юридичний факт", "правоприпиняючий юридичний факт".
4. Поясніть термін "складний юридичний факт".

4. Підготувати реферат на одну з тем:

1. Фізична особа-підприємець за цивільним законодавством України.
2. Цивільний стан особи та його закріплення в актах цивільного стану.
3. Опіка та піклування як цивільно-правові інститути.

Розкрийте зміст таких питань:

1. Визначіть особливості змісту правоздатності іноземців та осіб без громадянства.
2. Визначіть критерії дрібного побутового правочину.
3. Визначіть різницю між оголошення фізичної особи померлою від встановлення факту смерті фізичної особи.
4. Назвіть випадки встановлення опіки та піклування судом та органом опіки та піклування.

Задача 1.

Дмитро Береза, 18 років, жив у своєї тітки, вчився у 10-му класі середньої школи і перебував на утриманні батьків, які проживали в іншому місті. Береза купив у свого знайомого Дідика магнітофон, витративши на це гроші, які прислали йому батьки на придбання пальто і костюма. Коли батько Дмитра дізнався про цю покупку, він зажадав розірвання договору між його сином і Дідиком і звернувся з таким позовом до суду. Батько Дмитра заявив, що син перебуває на утриманні батьків і тому не в праві розпоряджатися коштами, які були дані йому на придбання певних речей.

Яке рішення повинен винести суд?

Задача 2.

Ірина Кробоко після трагічної смерті обох батьків мешкала в отриманому у спадщину будинку разом з тіткою, яка була призначена її піклувальником. Коли Ірині виповнилось 16 років, вона, отримавши відповідне рішення райвиконкому про зниження шлюбного віку, уклала шлюб з 20-річним Лянко, який проживав в іншому місті. У зв'язку з від'їздом до чоловіка Ірина вирішила продати будинок і знайшла покупця. Однак в нотаріальній конторі, незважаючи на пред'явлене Іриною свідоцтво про шлюб, договір купівлі-продажу відмовились посвідчувати, пояснивши, що Ірина неповнолітня, а дозволу органу опіки і

підкування і підкувальника на продаж будинку у неї немає. Ірина оскаржила дії нотаріуса в суд.

Яке рішення повинен винести суд? Чи має право Ірина укласти договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації?

Задача 3.

Павленко Михайло видав своїй дружині Павленко Юлії розписку в тому, що він при оформленні заповіту на належне йому майно не згадає в ньому дітей від свого першого шлюбу. Через рік після цього Павленко М. помер. В його заповіті, посвідченому нотаріальною конторою, передбачалось, що все майно, яке йому належить він заповідає в рівних частках дітям від першого шлюбу – 20-річній доньці і 23-річному сину. Павленко Юлія звернулась до суду з позовом про визнання заповіту недійсним, посилаючись на те, що при його складанні Павленко М. порушив домовленість між ними, яка підтверджується виданою ним розпискою.

Які можливості включає зміст правоздатності фізичних осіб? Чи порушує правочин, який був укладений між подружжям Павленко, норми Цивільного кодексу про правоздатність?

Задача 4.

Сашко (8 років) і Женя (10 років), граючись на подвір'ї, розклали недалеко від повітки багаття, від якого повітка згоріла. Власник повітки звернувся до батьків Сашка і Жені з позовом про відшкодування йому збитків. Батьки цих дітей заперечували проти позову, посилаючись на те, що їх діти є недієздатними і тому відповідальності за завдану шкоду не несуть, а вони (батьки) були під час заподіяння шкоди на роботі, тому також не можуть бути притягнуті до відповідальності.

Як вирішити справу?

Задача 5.

Смирнов на озері ловив рибу. Човен перевернувся і він потонув. Все це сталося на очах чотирьох мешканців сусіднього села, які ловили рибу з берега. Тіло Смирнова не знайшли.

Дружина Смирнова через 6 місяців після нещасного випадку звернулася з заявою до суду про оголошення чоловіка померлим.

Яким має бути рішення суду?

Задача 6.

Лукомський був оголошений померлим відповідно до вимог закону. Його майно перейшло до його дружини як єдиної спадкоємиці першої черги. Через рік вона продала будинок Бучкову, автомашину – Анохіну, бібліотеку – Жаркову. Всі вони знали, що купують речі, які належать особі, яка оголошена померлою. Декілька цінних картин, а також ряд інших речей були продані невідомим особам. Скрипку, фотоапарат, телевізор дружина залишила собі. Частина грошей, одержаних від продажу картин, вона витратила на купівлю меблів.

Через два роки після оголошення Лукомського померлим, він повернувся. На цей час дружина вступила в повторний шлюб з Мілько і відмовилась повернутися до Лукомського, а також відмовилась віддати йому речі, що збереглися, і гроші, одержані за продане майно.

Тоді Лукомський звернувся до суду з позовом до своєї дружини і тих осіб, що купили у неї речі. Від останніх він вимагав повернення будинку, автомашини і бібліотеки, а від дружини – скрипку, фотоапарат, телевізор, а також меблі, оскільки вони були куплені на гроші, одержані від реалізації картин. Він вимагав також повернення грошей, виручених від реалізації іншого майна, що належало йому. Лукомський просив суд визнати недійсним шлюб його дружини з Мілько.

Які вимоги Лукомського є обґрунтованими? Яким має бути рішення суду?

Задача 7.

Головний інженер заводу «Мотор Січ» Івакін під час відпустки перебував на судні «Титан», яке здійснювало маршрут "Стамбул-Одеса" через Чорне море. Його бачили на судні 21 червня 2002 року, а вранці в каюті пасажирів Івакіна не було. Капітан при підході у порт "Одеса" зробив заяву про те, що в ніч з 21 на 22 червня 2002 року, коли зник пасажир Івакін, був шторм.

Дружина Івакіна 22 жовтня 2002 року звернулася до суду із заявою про встановлення факту смерті її чоловіка, оскільки їй та її дітям повинна бути призначена пенсія у випадку втрати утриманця.

Яке повинно бути рішення суду за поданням позову громадянки Івакіної?

Яке рішення постановив би суд у випадку, якщо б громадянка Івакіна звернулася з подібною заявою у вересні 2002 року? Обґрунтуйте свою відповідь?

Задача 8.

15 вересня 2002 року Карашев пішов вранці до магазину за хлібом і не повернувся. 21 лютого 2003 року жінка Карашева звернулася до суду з вимогою визнати її чоловіка Карашева безвісно відсутнім. При цьому вона вказала в заяві причину, по якій вона вимагає такого рішення суду, а саме вона бажає розлучитися зі своїм чоловіком Карашевим, щоб мати можливість одружитися з іншим.

Чи задовольнить суд вимоги Карашевої?

За яких підстав суд може визнати фізичну особу безвісно відсутньою?

Задача 9.

17-річні Міньков і Совкова одружилися. Під час шлюбу подружжя придбало будинок за гроші, які їм подарували на весілля. Через 3 місяці після одруження за бажанням обох із подружжя органи РАЦСу їх розлучили. Питання про розподіл спільного майна у них не виникло.

Ще через 2 місяці Міньков, який залишився жити в будинку (колишня дружина Совкова пішла жити до батьків), вирішив продати будинок. Міньков звернувся до нотаріуса, щоб посвідчити договір купівлі-продажу будинку. У нотаріальному посвідченні договору купівлі-продажу Мінькову було відмовлено, при цьому нотаріус керувався тим, що Міньков неповнолітній і на даний момент вже не перебуває у шлюбі, тому укласти такий правочин може лише за згодою батьків.

Вирішіть задачу.

Задача 10.

Мешканець м. Москва Шишкін вирішив придбати у Сіренка квартиру, розташовану в м. Києві. Нотаріус відмовив посвідчити договір купівлі-продажу, мотивуючи це тим, що Шишкін є громадянином Росії, а не України, і тому не може укласти такий договір.

Чи правомірні дії нотаріуса? Визначте обсяг правоздатності іноземців та осіб без громадянства.

Задача 11.

Журналісти Федотов і Курків під час відрядження до Чечні у зону бойових дій у вересні 2000 року пропали. У листопаді 2000 року їх автомобіль, що згорів, було знайдено. У грудні 2000 року батько Федотова звернувся до суду із заявою про оголошення сина померлим. Суд заяву задовольнив і постановив рішення про оголошення Федотова померлим.

За Федотовим залишилося майно (квартира, 2 автомобіля, музичний центр, комп'ютер), яке після оголошення його померлим за заповітом перейшло у спадок його дружині і батьку. Батько отримав 1 автомобіль, який одразу ж продав. Дружина успадкувала інше вказане майно. Через рік дружина Федотова одружилася вдруге і подарувала своєму новому чоловікові автомобіль, який отримала у спадок, оформивши договір дарування. Ще через рік на батьківщину повернувся Федотов і пояснив, що весь цей час знаходився у полоні зі своїм колегою Курківим і їм вдалося втекти. Довідавшись

про зміну у своєму сімейному та майновому становищі, Федотов звернувся до адвоката за роз'ясненням своїх прав.

Виступіть у ролі адвоката Федотова і надайте юридичну допомогу.

Задача 12.

Лотін, який був хворий на психічну хворобу (слабоумство), зайшов на двір Гарбузівського і розпалив вогонь, від якого зайнялася пожежа і згорів будинок. Гарбузівський звернувся до суду з позовом про відшкодування шкоди, заподіяної Лотіним. Суд відмовив у задоволенні позовних вимог Гарбузівського, мотивуючи тим, що Лотін не розумів значення своїх дій і не міг керуватися ними внаслідок слабоумства, отже він і не може відповідати за свої дії.

Вирішіть справу.

Задача 13.

Клімов зловживав спиртними напоями і всю свою заробітну плату витрачав на їх придбання. Сім'я Клімова внаслідок цього була поставлена в скрутне матеріальне становище, тому що його дружина не працювала, а займалася вихованням двох малолітніх дочок. Дружина звернулася із заявою до суду про обмеження свого чоловіка в дієздатності, щоб мати можливість отримувати його заробітну плату самостійно.

Яке рішення винесе суд? Які правові наслідки обмеження дієздатності фізичної особи?

Задача 14.

Малолітньому Петру з дитинства не подобалось його ім'я. При досягненні 14 річного віку, він звернувся до свого батька з проханням надати згоду на зміну свого імені. Батько його в цьому відмовив.

Чи зможе Петро змінити своє ім'я самостійно? Якщо так, то в якому порядку?

Тестові завдання

Доберіть правильні відповіді; зверніть увагу на правильність та повноту формулювання відповідей; при необхідності вкажіть на можливу варіантність відповідей.

Сервітут – це право щодо:

- 1) користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб;
- 2) користування чужою земельною ділянкою для забудови;
- 3) користування;
- 4) володіння.

Змістом сервітуту є:

- 1) право обмеженого користування особою чужим майном;
- 2) підлягання відчуженню;
- 3) позбавлення власника майна прав володіння, користування та розпорядження цим майном;
- 4) незбереження чинності у разі переходу до інших осіб права власності на майно, щодо якого сервітут встановлений;
- 5) не підлягання відчуженню.

Емфітевзис – це право на:

- 1) користування чужою земельною ділянкою для будь-яких потреб;
- 2) користування чужою земельною ділянкою для забудови;
- 3) користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Встановлення емфітевзису виникає на підставі:

- 1) закону;
- 2) договору;
- 3) заповіту;
- 4) різних правочинів;
- 5) рішення суду.

До підстав про припинення сервітуту відносять:

- 1) одноосібне поєднання особи, в інтересах якої встановлений сервітут, і власника майна, обтяженого сервітутом;
- 2) невикористання сервітуту протягом трьох років;
- 3) невикористання сервітуту протягом одного року;
- 4) загибель земельної ділянки;
- 5) сплив строку, на який було встановлено сервітут;
- 6) відчуження майна, щодо якого встановлено сервітут.

До речових прав на чуже майно відносять право:

- 1) власності;
- 2) володіння;
- 3) розпорядження;
- 4) користування чужим майном;
- 5) користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб;
- 6) користування чужою земельною ділянкою для забудови;
- 7) застави;
- 8) при тримання.

До видів сервітутів відносять:

- 1) особисті;
- 2) земельні;
- 3) предіальні;
- 4) персональні;
- 5) спеціальні.

Доберіть правильні відповіді; зверніть увагу на правильність та повноту формулювання відповідей; при необхідності вкажіть на можливу варіантність відповідей.

Право інтелектуальної власності – це право особи на:

- 1) свій власний розсуд володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном;
- 2) результат інтелектуальної діяльності, визначений ЦК України;
- 3) результат інтелектуальної, творчої діяльності;
- 4) результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК України та іншим законом;
- 5) об'єкти цивільних прав;
- 6) об'єкти права інтелектуальної власності;
- 7) використання об'єктів права інтелектуальної власності;
- 8) особисті немайнові та майнові права на об'єкти промислової власності.

До об'єктів права інтелектуальної власності відносяться:

- 1) гроші;
- 2) твори літератури та мистецтва;
- 3) наукові відкриття;
- 4) цінні папери;
- 5) речі;
- 6) особисті немайнові права;
- 7) честь, гідність, репутація;
- 8) винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- 9) сорти рослин, породи тварин;
- 10) географічні зазначення;
- 11) послуги;
- 12) комерційні таємниці;
- 13) ноу-хау;
- 14) інформація;
- 15) виконання;
- 16) фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;

- 17) компонування інтегральних мікросхем;
- 18) музеї;
- 19) бібліотеки;
- 20) картинні галереї;
- 21) комп'ютерні програми;
- 22) зібрання творів літератури;
- 23) компіляції даних (бази даних);
- 24) музичні диски;
- 25) раціоналізаторські пропозиції;
- 26) комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг).

Суб'єктом права інтелектуальної власності може бути:

- 1) фізична особа з неповною дієздатністю;
- 2) фізична особа, яка досягла 16 річного віку;
- 3) будь-яка фізична особа;
- 4) фізична особа з повною дієздатністю;
- 5) недієздатна фізична особа;
- 6) малолітня особа;
- 7) юридична особа.

Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності:

- 1) 50 років;
- 2) 70 років;
- 2) протягом всього життя творця об'єкта права інтелектуальної власності;
- 4) безстроково;
- 5) протягом строків, встановлених ЦК України;
- 6) протягом строків, встановлених ЦК України, іншим законом чи договором;
- 7) протягом строків, встановлених в договорі.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать:

- 1) фізичним та юридичним особам;
- 2) творцю (творцям) об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) творцю (творцям) об'єкта права інтелектуальної власності та іншим особам на підставі закону чи договору;
- 4) правонаступникам;
- 5) особі, яка має виключне право дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності.

12. Питання для підготовки до підсумкового контролю (екзамену)

1. Цивільне право як галузь права.
2. Предмет і метод цивільного права.
3. Функції та принципи цивільного права.
4. Цивільне право як наука та навчальна дисципліна.
5. Поняття і структура цивільного законодавства.
6. Поняття і види джерел цивільного права, їх характеристика.
7. Дія цивільного законодавства у часі, у просторі і за колом осіб.
8. Аналогія закону і аналогія права.
9. Поняття і особливості цивільних правовідносин.
10. Елементи цивільних правовідносин.
11. Види цивільно-правових відносин.
12. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.
13. Правоздатність і дієздатність фізичних осіб: виникнення, зміст і припинення, випадки обмеження.
14. Визнання фізичної особи недієздатною.

15. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: порядок, умови та правові наслідки такого визнання.
16. Оголошення фізичної особи померлою: порядок, умови та правові наслідки такого оголошення. Наслідки явки фізичної особи, оголошеної померлою.
17. Ім'я та місце проживання фізичної особи.
18. Фізична особа-підприємець.
19. Опіка і піклування.
20. Поняття та ознаки юридичної особи.
21. Правоздатність і дієздатність юридичної особи.
22. Порядок виникнення юридичних осіб.
23. Порядок припинення юридичних осіб.
24. Місцезнаходження та найменування юридичних осіб.
25. Філії, представництва та дочірні підприємства.
26. Види юридичних осіб.
27. Загальна характеристика правового статусу акціонерного товариства.
28. Поняття та ознаки товариства з обмеженою відповідальністю.
29. Командитне товариство: поняття та характерні ознаки.
30. Загальна характеристика правового статусу повного товариства і товариства з додатковою відповідальністю.
31. Об'єднання підприємств.
32. Виробничий кооператив: поняття, характерні риси.
33. Держава як особливий суб'єкт цивільного права. Правоздатність держави.
34. Поняття і види об'єктів цивільного права.
35. Поняття речі в цивільному праві та основні підстави для її класифікації. Визначення терміну "майно".
36. Цінні папери як об'єкт цивільних правовідносин: поняття та види.
37. Продукти творчої діяльності як об'єкти цивільних прав.
38. Дії і послуги як об'єкти цивільних прав.
39. Особисті немайнові блага як об'єкт цивільних прав.
40. Поняття і види правочинів.
41. Способи вираження волі в правочинах та форми правочинів.
42. Умови дійсності правочину. Тлумачення правочинів.
43. Поняття і види недійсних правочинів.
44. Умови і строки в правочинах.
45. Наслідки визнання правочинів недійсними.
46. Поняття представництва, підстави виникнення і суб'єктний склад.
47. Види представництва.
48. Повноваження представника і їх особливості.
49. Довіреність: поняття, форма, строк, наслідки припинення.
50. Здійснення суб'єктивних прав.
51. Виконання суб'єктивних цивільних обов'язків.
52. Поняття права на захист. Зміст суб'єктивного права на захист.
53. Способи захисту цивільних прав. Самозахист цивільних прав.
54. Поняття, значення і умови цивільно-правової відповідальності.
55. Підстави звільнення боржника від відповідальності.
56. Види цивільно-правової відповідальності.
57. Поняття і значення строків у цивільному праві. Види цивільно-правових строків.
58. Позовна давність. Види строків позовної давності. Загальний і скорочені строки позовної давності.
59. Перебіг строків позовної давності. Обчислення строків позовної давності у цивільному праві.
60. Поняття права власності і зміст права власності.

61. Суб'єкти права власності.
62. Способи набуття права власності.
63. Способи припинення права власності.
64. Момент виникнення права власності. Ризик випадкової загибелі речі.
65. Поняття права приватної власності. Суб'єкти і об'єкти права приватної власності.
66. Право власності на земельну ділянку.
67. Право власності на житло.
68. Умови виникнення і припинення права приватної власності.
69. Загальна характеристика права державної і комунальної власності: поняття, суб'єкти та об'єкти права державної і комунальної власності.
70. Право спільної власності: поняття та види.
71. Поняття права спільної сумісної власності.
72. Поняття права спільної часткової власності.
73. Захист права власності: загальна характеристика речових і зобов'язальних способів захисту.
74. Витребування майна власності з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов).
75. Розрахунки при поверненні речей із чужого незаконного володіння. Витребування грошей і цінних паперів на пред'явника.
76. Захист прав власника від порушень, не поєднаних з позбавленням володіння (негаторний позов).
77. Визнання права власності.
78. Поняття і види речових прав.
79. Право володіння чужим майном.
80. Право користування чужим майном.
81. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.
82. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови.
83. Поняття та види права інтелектуальної власності. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності.
84. Поняття авторського права і його об'єкти.
85. Суб'єкти авторського права.
86. Суб'єктивне авторське право, його зміст та межі. Строк дії авторського права.
87. Поняття суміжних прав: суб'єкти та об'єкти суміжних прав.
88. Захист авторських і суміжних прав.
89. Поняття наукового відкриття. Право на наукове відкриття.
90. Поняття та умови патентоспроможності винаходів, корисних моделей і промислових зразків.
91. Суб'єкти патентного права. Основні особисті і майнові права винахідників і акторів промислових зразків.
92. Засвідчення права на винахід, корисну модель і промисловий зразок. Поняття патенту і порядок його отримання. Строк дії патенту.
93. Захист патентних прав.
94. Поняття раціоналізаторської пропозиції. Об'єкти і суб'єкти права на раціоналізаторську пропозицію.
95. Право інтелектуальної власності на торгову марку.
96. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування.
97. Право інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми.
98. Право інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин.
99. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення.
100. Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю.

13. Методи навчання

Методи навчання (гр. *methodos* – шлях пізнання, спосіб знаходження істини) – це впорядковані способи взаємопов'язаної, цілеспрямованої діяльності викладача й здобувачі вищої освіти, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань. Вони реалізуються через систему способів і прийомів та засобів навчальної діяльності.

Прийоми навчання – це складова методу, конкретні дії викладача і здобувачі вищої освіти, спрямовані на реалізацію вимог тих чи інших методів.

Засоби навчання – це різноманітні навчальні обладнання, що використовуються в системі пізнавальної діяльності (книги, письмове приладдя, лабораторні обладнання, технічні засоби тощо).

При викладенні курсу «Цивільне право. Загальна частина» використовуються наступні методи навчання:

1) методи навчання за джерелами передачі і сприйняття інформації. За цією класифікацією виділяються методи: словесні, наочні, практичні, роботи з джерелами (книгою), відео метод.

Словесні методи: розповідь, бесіда, лекція.

Розповідь – це монологічний виклад навчального матеріалу. При викладенні цього курсу цей метод використовується рідко. Як правило, вона містить міркування викладача, аналіз фактів, подій, прикладів, тобто поєднується з поясненням матеріалу, який вивчається (для створення в уяві певного образу).

Пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого викладач розкриває сутність певного правового явища. Він ґрунтується не стільки на уяві, скільки на логічному мисленні з використанням попереднього досвіду здобувачі вищої освіти (досвід здобувачі вищої освіти з певної галузі знань).

Лекція – це метод, за допомогою якого викладач у словесній формі розкриває сутність наукових понять, явищ, процесів, логічно пов'язаних, об'єднаних загальною темою.

Наочні методи: демонстрація, ілюстрація – це метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у натурі, динаміці.

Ілюстрація – метод навчання, за якого предмети і процеси розкриваються через їх символічне зображення (малюнки, схеми, графіки, статистика тощо).

Практичні методи : вправи, практичне заняття, рольова гра.

Вправи. Суть методу полягає в тому, що здобувачі вищої освіти виконують багаторазові дії, тобто тренуються у застосуванні засвоєного матеріалу на практиці.

Практична робота спрямована на використання набутих знань у вирішенні практичних завдань із збірників завдань.

Робота з книгою є одним з найважливіших методів навчання. Головна перевага методу полягає в тому, що здобувачі вищої освіти має можливість багаторазово обробити навчальну інформацію в доступному для нього темпі та в зручний час (підручник, навчальний посібник, монографія, стаття тощо).

Структурний метод навчання за характером логіки пізнання: аналітичний метод, індуктивний метод, дедуктивний метод, продуктивний метод.

Аналітичний метод передбачає мисленевий або практичний розпад цілого на частини з метою вивчення їх суттєвих ознак.

Індуктивний метод – це шлях вивчення явищ від одиничного до цілого.

Дедуктивний метод базується на вивченні навчального матеріалу від загального до окремого, одиничного.

Методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності: репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

Репродуктивний метод. Він має такі ознаки: 1) знання здобувачі вищої освіти пропонуються в готовому вигляді; 2) викладач не тільки повідомляє знання, а й пояснює їх; 3) здобувачі вищої освіти свідомо засвоюють знання, розуміють їх і запам'ятовують; 4)

міцність засвоєння забезпечується багаторазовим їх повторенням (знань);

Метод проблемного викладу знань є перехідним від виконавчої до творчої діяльності (викладач створює проблемну ситуаційно і пропонує здобувачі вищої освіти її розв'язати).

Частково-пошуковий метод передбачає пошук здобувачі вищої освіти шляхів, прийомів і засобів розв'язання пізнавального завдання.

Дослідницький метод передбачає самостійне розв'язання здобувачі вищої освіти пізнавального завдання (без повідомлення знань).

14. Методи оцінювання

У процесі вивчення дисципліни «Цивільне право. Загальна частина» використовуються такі методи оцінювання:

- для поточного контролю у вигляді: *усного та письмового опитування, фронтального опитування, доповідей, тестування, вирішення ситуаційних завдань, написання есе (рефератів), виконання індивідуальних завдань тощо.*

- для модульного контролю у вигляді: *письмової відповіді (теоретичні питання, тестування, вирішення ситуаційних завдань тощо).*

- для підсумкового контролю у вигляді *екзамену у формі письмової відповіді (теоретичні питання, вирішення ситуаційних завдань тощо).*

15. Засоби діагностики результатів навчання

Робоча програма передбачає застосування засобів діагностики результатів навчання за формами контролю знань:

- *поточний контроль* може передбачати застосування широкого спектру форм та методів оцінювання знань, що проводиться за кожною темою.

- *модульний контроль* передбачає письмове виконання різних видів контрольних завдань.

- *підсумковий контроль* передбачає проведення екзамену або заліку.

Завершальним етапом досягнення запланованих програмних результатів навчання з навчальної дисципліни «Цивільне право. Загальна частина» є підсумковий контроль – екзамен.

16. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Для оцінювання знань здобувачів вищої освіти застосовуються контрольні заходи у формі поточного, модульного та підсумкового контролю знань у відповідності до «Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти».

Поточний контроль

Види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти обираються та оцінюються викладачем за рекомендованою шкалою в залежності від особливостей навчальної дисципліни. Оцінювання окремих видів навчальної діяльності здобувача вищої освіти для дисципліни «Цивільне право. Загальна частина» відбувається за такими рекомендованими балами:

Види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти	Кількість балів
Аудиторна робота	
Відповідь на практичному, семінарському, лабораторному занятті	1-5
Вирішення ситуаційних завдань, розв'язання задач тощо	1-5

Тестування	1-5
Ділова гра, практичний кейс тощо	1-10
Інші види аудиторної роботи*	
Самостійна робота	
Реферат, есе тощо	1-10
Інші види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти (участь у публічних заходах (конференція, олімпіада тощо); написання наукової статті, участь у конкурсах студентських робіт тощо)	1-10
Інші види самостійної роботи*	
Контрольна робота (для заочної форми здобуття освіти)	1-50

*види навчальної діяльності здобувачів освіти обираються та оцінюються викладачем за рекомендованою шкалою в залежності від особливостей навчальної дисципліни.

Для визначення ступеня засвоєння навчального матеріалу та поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти застосовуються критерії у відповідності до «Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти».

Модульний контроль

Навчальна дисципліна «міжнародне право» передбачає виконання двох модульних контрольних робіт. Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Цивільне право. Загальна частина» оцінюється в **10 балів**. Максимальна сумарна кількість балів за модульний контроль складає **20 балів**.

Здобувач вищої освіти допускається до підсумкового контролю у разі набрання ним за результатами поточного та модульного контролю не менше **20 балів**.

Для визначення ступеня засвоєння (змістового модуля) навчальної дисципліни та контрольного оцінювання знань здобувачів вищої освіти застосовуються критерії у відповідності до «Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти».

Підсумковий контроль

Максимальна кількість балів за диференційований залік з початкової дисципліни «Цивільне право. Загальна частина» складає **40 балів**.

Для визначення ступеня засвоєння навчальної дисципліни та контрольного оцінювання знань здобувачів вищої освіти за підсумковим контролем застосовуються критерії у відповідності до «Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти».

Підсумкова оцінка переводиться у національну систему оцінювання і шкалу ECTS згідно таблиці:

Порядок переведення оцінок у систему ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	ОЦІНКА А ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		для екзамену курсової роботи (проекту), практики	для заліку (диференційованого заліку)
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

17. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Для денної форми здобуття освіти

Поточний контроль та самостійна робота - 60											Самостійна робота	Підсумковий контроль	Сума
Змістовий модуль 1													
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	10	40	100
1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2			
Змістовий модуль 2													
T12	T13	T14	T15	T16	T17	T18	T19	T20	T21	T22	10	40	100
2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1			
Модульний контроль 1 - 10					Модульний контроль 2 - 10								

Для заочної форми здобуття освіти

Поточний контроль та самостійна робота - 60		Підсумковий контроль	Сума
Контрольна робота	Самостійна робота		
50	10	40	100

18. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення дисципліни «Цивільне право. Загальна частина» узагальнено в комплексі навчально-методичного забезпечення, який включає:

- силабус;
- робочу програму навчальної дисципліни;
- методичні вказівки до вивчення дисципліни;
- варіанти завдань для самостійної та індивідуальної роботи студентів;
- варіанти завдань для модульного контролю;
- варіанти завдань для підсумкового контролю;
- інші матеріали.

19. Рекомендована література

Основна література до навчального курсу «Цивільне право. Загальна частина»

Нормативна:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Комп'ютерна правова система "Ліга: Закон".
3. Декрет Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" від 19 лютого 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 17. – Ст. 184.
4. Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" від 30 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51. – Ст. 292.
5. Закон України "Про об'єднання громадян" від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 504.
6. Закон України "Про органи реєстрації актів громадянського стану" від 24 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 14. – Ст. 78.
7. Закон України "Про природно-заповідний фонд України" від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502.
8. Закон України "Про авторське право та суміжні права" від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

9. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7 грудня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.
10. Закон України “Про благодійництво і благодійні організації” від 16 вересня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 46. – Ст. 292.
11. Закон України “Про цінні папери і фондову біржу” від 18 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 508.
12. Закон Української РСР “Про економічну самостійність Української РСР” від 3 серпня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 34. – Ст. 499.
13. Концепція переходу Української РСР до ринкової економіки. Схвалена Верховною Радою Української РСР 1 листопада 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 48. – Ст. 631.
14. Положення про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 1998 р. № 740 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 21. – Ст. 767.
15. Постанова Верховної Ради України “Про управління майном підприємств, установ та організацій, що є у загальнодержавній власності” від 14 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 20. – Ст. 274.
16. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації благодійних організацій” від 30 березня 1998 р. № 382 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – Ст. 490.
17. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про порядок легалізації об'єднань громадян” від 26 лютого 1993 р. № 140 // Урядовий кур'єр від 8 квітня 1993 р. – № 52-53.
18. Постанова Кабінету Міністрів України “Про порядок державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності” від 25 травня 1998 р. № 740 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 21. – Ст. 767.
19. Постанова Кабінету Міністрів України “Про Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним” від 25 серпня 1998 р. № 1340 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 34. – Ст. 1280.
20. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Голос України. – 2003. – № 45-46. – 12 березня 2003 р.; № 47-48. – 13 березня 2003 р.

Основна:

1. Soloviova A. Law: basic aspects: [textbook]. Vinnytsia, 2019. 80 p.
2. Soloviova A. Jurisprudence. Kyiv, Kyiv International University, 2019. 100 p.
3. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. – К.: Видавництво Ліра-К, 2018. – 736 с.
4. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – 2-ге вид. доповн. і переробл. – Т. 1. – К.: Алерта, 2019. – 342 с.
5. Цивільне право. Конспект лекцій для здобувачі вищої освіти спеціальності 081 – «Право» денної та заочної форм навчання, Терещук Галина Андріївна. – Луцьк: ЛНТУ, 2017. – 267 с.
6. Цивільне право та процес (1 частина) : навч. посіб. / кол. авт. [Коваленко А. В. (кер.), Ведмідський О. В., Круглова О. О. та ін.]. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. – 275 с.

7. Цивільне право: загальна частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. – 232 с.
8. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Голос України. - 2003. - № 45-46 - 12 березня 2003 р.; № 47-48 - 13 березня 2003 р.

Додаткова:

1. Потюк М. Дочірні підприємства як юридичні особи // Право України. – 2015. – № 1. – С. 124-125.
2. Ромашко О., Грищенко А. Запобігання правопорушенням на ринку цінних паперів: актуальні проблеми // Право України. – 2016. – № 5. – С. 85-88.

Міжнародно-правові документи

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048
2. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24 жовтня 1970 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_569
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_055
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
8. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26 червня 1945 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_010

20. ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА НОРМАТИВНО - ПРАВОВИХ АКТІВ НА ЕЛЕКТРОННИХ НОСІЯХ ТА В ІНТЕРНЕТІ

1. Електронні бази законодавства України: Інфодиск: „Законодавство України” (нормативно-правова база українською мовою – понад 80 000 документів); ЛИГА: ЗАКОН; Нормативні акти України (НАУ); Парус-Консультант; Юрист + Закон.
2. Верховна Рада України – <http://www.rada.gov.ua>
3. Президент України – <http://www.president.gov.ua>
4. Кабінет Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
5. Конституційний суд України – <http://www.ccu.gov.ua>
6. Рада Європи – <http://www.coe.int>
7. Європейський суд з прав людини – <http://www.echr.coe.int>
8. Український портал практики Європейського суду з прав людини – <http://www.eurocourt.org.ua>
9. Європейський Союз – <http://europa.eu.int/index-en.htm>
10. База законодавства ЄС - EUR-Lex – <http://europa.eu.int/eur-lex>